

УДК:631.1:339

О. В. Шибаніна, д.е.н., професор,
Г. С. Федосєєва, к.е.н., доцент, докторант,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв

СЕРТИФІКАЦІЯ АГРОВИРОБНИКІВ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЇХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

Анотація

Досліджується міжнародна сертифікація як чинник формування конкурентних переваг вітчизняних агровиробників на світовому ринку. Зазначається, що незважаючи на досить часте вживання термінів «міжнародна сертифікація» і «міжнародний сертифікат», не існує міжнародних органів сертифікації, які могли б видавати міжнародні сертифікати. Названо найбільші акредитаційні центри, що надають послуги в сільському господарстві, та міжнародні системи сертифікації сільського господарства. Обґрунтовано типовий алгоритм сертифікації діяльності виробників сільськогосподарської продукції України на відповідність вимогам міжнародних систем у контексті формування їх конкурентних переваг на світовому ринку. Визначені напрями державної підтримки агровиробників, котрі проходять процес міжнародної сертифікації вперше.

Ключові слова: агровиробник, міжнародна сертифікація, світовий ринок, конкурентні переваги, міжнародні схеми сертифікації сільськогосподарської продукції.

О. В. Шибанина, д.э.н., профессор,
Г. С. Федосеева, к.э.н., доцент, докторант,
Николаевский национальный аграрный университет,
г. Николаев,

СЕРТИФИКАЦИЯ АГРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ИХ КОНКУРЕНТНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ НА МИРОВОМ РИНКЕ

Аннотация

Исследуется международная сертификация как фактор формирования конкурентных преимуществ отечественных агропроизводителей на мировом рынке. Отмечается, что несмотря на довольно частое употребление терминов «международная сертификация» и «международный сертификат», не существует международных органов сертификации, которые могли бы выдавать международные сертификаты. Названы самые известные аккредитационные центры, предоставляющие услуги в сельском хозяйстве и международные системы сертификации сельского хозяйства. Обоснован типичный алгоритм сертификации деятельности производителей сельскохозяйственной продукции Украины на соответствие требованиям международных систем в контексте формирования их конкурентных преимуществ на мировом рынке. Определены направления государственной поддержки агропроизводителей, которые проходят процесс международной сертификации впервые.

Ключевые слова: агропроизводитель, международная сертификация, мировой рынок, конкурентные преимущества, международные схемы сертификации сельскохозяйственной продукции.

Постановка проблеми. Одним з найбільш проблемних питань у формуванні конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції на світовому ринку є часта невідповідність якості пропонованої продукції вимогам споживачів та міжнародним стандартам. Тому міжнародна сертифікація є не лише фактором формування конкурентних переваг виробників сільськогосподарської продукції, а і, доволі часто, умовою їх виходу на світовий ринок.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню особливостей конкуренції та конкурентних переваг у сільському господарстві присвячені праці

таких вчених, як: В. І. Аранчій, А. Г. Бидик, Т. Г. Дудар, Л. А. Євчук, М. Й. Маліка, Л. В. Прокопець, І. І. Червена, О.О. Школьного, О. Г. Шпикуляка, В. М. Яценко та ін. Проблематику стандартизації та сертифікації у сільському господарстві розкрито в працях Г. Д. Гуменюк, С. А. Кирикович, О. Г. Михайленко, М. П. Пучка, Н. Б. Сілонова та ін. Водночас, проблемні питання використання міжнародної стандартизації для формування конкретних переваг українських агровиробників на світовому ринку потребують подальших досліджень.

Метою статті є дослідження особливостей використання міжнародної сертифікації агровиробниками задля посилення їх конкурентних переваг на світовому ринку та розробка практичних рекомендацій щодо активізації даного процесу.

Виклад основного матеріалу. Агровиробникам при прийнятті рішення про проходження процесу міжнародної сертифікації варто враховувати, що незважаючи на досить часте вживання термінів «міжнародна сертифікація» і «міжнародний сертифікат» не існує міжнародних органів сертифікації, які могли б видавати міжнародні сертифікати. У кожній країні є національні організації з акредитації органів сертифікації та державні і приватні організації, що здійснюють процес акредитації виробництва на окремому підприємстві. Визнання сертифікатів, виданих органом сертифікації однієї країни, в іншій країні можливо або на основі міжурядових угод, або на основі двосторонніх і багатосторонніх угод між національними організаціями з акредитації про взаємне визнання як систем акредитації, так і органів сертифікації, акредитованих у цих системах.

В Україні діє державна система сертифікації продукції – УкрСЕПРО. Дана організація проводить добровільну та обов'язкову сертифікацію якості продукції. Роботу в системі УкрСЕПРО організовує Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів (Держспоживінспекція України), яка є національним органом з сертифікації.

Найвідомішими органами з сертифікації систем менеджменту, акредитованими на відповідність вимогам ISO/IEC 17021:2011 (ДСТУ ISO 22000:2007 Системи управління безпечністю харчових продуктів. Вимоги до будь-яких організацій харчового ланцюга), які мають право видавати сертифікати відповідності сільськогосподарським підприємствам в Україні, є: ТОВ "Міжгалузевий центр якості "ПРИРОСТ" (м. Київ), Орган з сертифікації систем менеджменту ТОВ «Випробовувально сертифікаційний центр «ПІВДЕНТЕСТ» (м. Дніпро), Орган з сертифікації систем управління ДП «Миколаївський науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації» (м. Миколаїв), ДП "Київоблстандартметрологія" (м. Біла Церква), Орган з сертифікації систем менеджменту ТОВ «ГЛОБАЛ СЕРТИФІК» (м. Київ) та ін. [1].

На міжнародному рівні відомими акредитаційними центрами, що надають послуги в сільському господарстві, є: NSF International (Бельгія), United Kingdom Accreditation Service (Великобританія), National Accreditation Board for Certification Bodies (Індія), Dubai Accreditation Centre (ОАЕ), Singapore Accreditation Council (Сінгапур), Deutsche Akkreditierungsstelle (Німеччина) та ін. [2].

Провідні виробники-експортери сільськогосподарської продукції України мають різного роду сертифікати відповідності міжнародним стандартам. Так, ТОВ СП

«Нібулон» має сертифікати відповідності вимогам Міжнародної системи стійкості виробництва та викидів вуглецю ISCC (International Sustainability & Carbon Certification) та Міжнародної системи забезпечення стійкості біоенергетики RBSA (RED Bioenergy Sustainability Assurance) [3]. ТОВ «Миронівський хлібопродукт» сертифіковані на відповідність вимогам BRC Food, схема сертифікації FSSC 22000. Дієздатність впроваджених систем менеджменту щороку підтверджується сертифікаційним органом SGS [4]. ТзОВ «ГАЛС ЛТД», що займається виробництвом та експортом органічної продукції, має унікальне для українського ринку поєднання сертифікатів FSSC 22000 та Organic [5]. Сертифікацію GlobalGAP пройшли ягідні господарства ТОВ «Бетек» і ТОВ «АгронаФрутт Лука», тепличні комбінати ПП «Уманський тепличний комбінат» і ПАТ «Комбінат «Калинівка», виробники яблук ТОВ «Обрій», ТОВ «АгронаФрут Лука», ФГ «Гадз», виробники овочів – ТОВ «Грін Тім», ТОВ «С-Росток» і ПП «Імпак» [6].

За словами О. О. Вадатурського, засновника одного з найбільших сільськогосподарських товаровиробників-експортерів України ТОВ СП «Нібулон»: «...лише за перший маркетинговий рік успішна сертифікація компанії на відповідність вимогам міжнародних систем дозволила додатково відвантажити на експорт понад 92 тис. тонн зерна – відтак в подальшому це лише сприятиме постійному збільшенню експортного потенціалу та формуванню конкурентних переваг на світовому ринку сільськогосподарської продукції.» [3].

На міжнародному рівні існують різні міжнародні схеми сертифікації сільського господарства, при чому на ринках різних країн покупці надають перевагу різним схемам. До найбільш поширених з них у сільському господарстві відносять:

1. *Global GAP Integrated Farm Assurance (IFA)* – схема міжнародної сертифікації на відповідність стандарту належної сільськогосподарської практики, що поширюється на рослинництво, тваринництво, виробництво комбікормів. Дозволяє покращити практику управління сільськогосподарським підприємством і дотримання законодавства в ключових сферах безпеки харчових продуктів, захисту навколишнього середовища, здоров'я та безпеки працівників, догляд тварин [7].

2. *Primus GFS* – схема міжнародної сертифікації, яка орієнтована на продовольчу безпеку свіжих або мінімально оброблених продуктів з сільськогосподарського сектора, та призначені для споживання людиною. Дана схема охоплює ланцюг сільськогосподарської діяльності від виробництва до поставки кінцевому споживачеві. Охоплює HACCP, GAP, а також системи управління безпекою харчових продуктів.

3. *BRC* – глобальний стандарт з безпеки харчових продуктів охоплює безпеку харчових продуктів і управління якістю продукції в упаковці і переробленої сільськогосподарської продукції. Цей сертифікат допомагає забезпечити узгодженість інгредієнтів в готовій харчовій продукції.

4. *FSCS 22000* – система сертифікації, призначена для підприємств, які обробляють або виробляють продукцію тваринного походження, продукцію, що швидко псується, овочеву продукцію, продукцію тривалого зберігання, а також різного роду добавки та вітаміни.

5. *IFS* – схема сертифікації на відповідність міжнародним стандартам IFS та

GFSI для перевірки безпеки харчових продуктів і якості процесів виробництва продуктів харчування. IFS включає вимоги до систем управління вищим керівництвом, систем управління якістю та безпекою харчових продуктів, управління ресурсами, виробничого процесу, виміру, аналізу, поліпшення і захисту продуктів харчування.

Поруч з значними перевагами впровадження міжнародної сертифікації, для українських сільськогосподарських товаровиробників існує ціла низка застережень та стримуючих факторів. Так, до найбільш поширених причин небажання виробників сільськогосподарської продукції сертифікувати своє виробництво, експерти відносять:

- низький рівень розвитку виробничої інфраструктури. Часто відсутні найнеобхідніші для сертифікації об'єкти: сховища для продукції, відведені місця зберігання добрив і пестицидів, приміщення для оброблення продукції;
- досить складним питанням залишається утилізація тари з-під добрив і пестицидів. Іноді ці ємності просто спалюють або повторно використовують у домашньому господарстві, що є неприйнятним;
- використання сільськогосподарської техніки, що не відповідає технічним нормам;
- необхідність певних інвестицій для здобуття сертифіката та для його щорічного підтвердження та ін. [8].

Встановлено, що вартість міжнародної сертифікації включає в себе:

- витрати на впровадження стандарту – залежать від рівня розвитку підприємства, його виробничої (сховища для продукції, для ЗЗР) та соціальної (біотуалети, місця для відпочинку, місця для миття рук, ін.) інфраструктури;
- реєстраційний внесок: для виробників сільськогосподарських культур реєстраційний збір виробника стягується за кожен гектар під виробництво; для виробників тваринництва і аквакультури розмір збору залежить від кількості м'яса / продукту в точці забою.
- плата за послуги органу з сертифікації: витрати на проведення аудитів (час, витрати на відрядження) та послуги, що надаються незалежним органом з сертифікації. Дані витрати обговорюються безпосередньо між виробником і органом з сертифікації і залежать від індивідуальних цінових політик, тривалості аудиту, транспортних витрат, часу, необхідного для підготовки і подальшого спостереження.

Дослідження окремих міжнародних систем сертифікації дозволило сформулювати її типовий алгоритм для вітчизняних агровиробників (рис. 1).

Встановлено, що найбільш вразливим моментом у розвитку сертифікації діяльності виробників сільськогосподарської продукції на відповідність вимогам міжнародних систем, незалежно від виду їх діяльності (рослинництво, тваринництво, органічне виробництво), є вартість сертифікації. Адже залежно від рівня розвитку підприємства (його виробничої, соціальної інфраструктури), виду сертифікації (з впровадженням системи управління якістю чи без неї), органу, що проводить сертифікацію (вітчизняний, іноземний), залучення незалежного консультанта вартість сертифікації може коливатися від 5-10 тис. євро до 80-100 тис. євро і навіть більше.

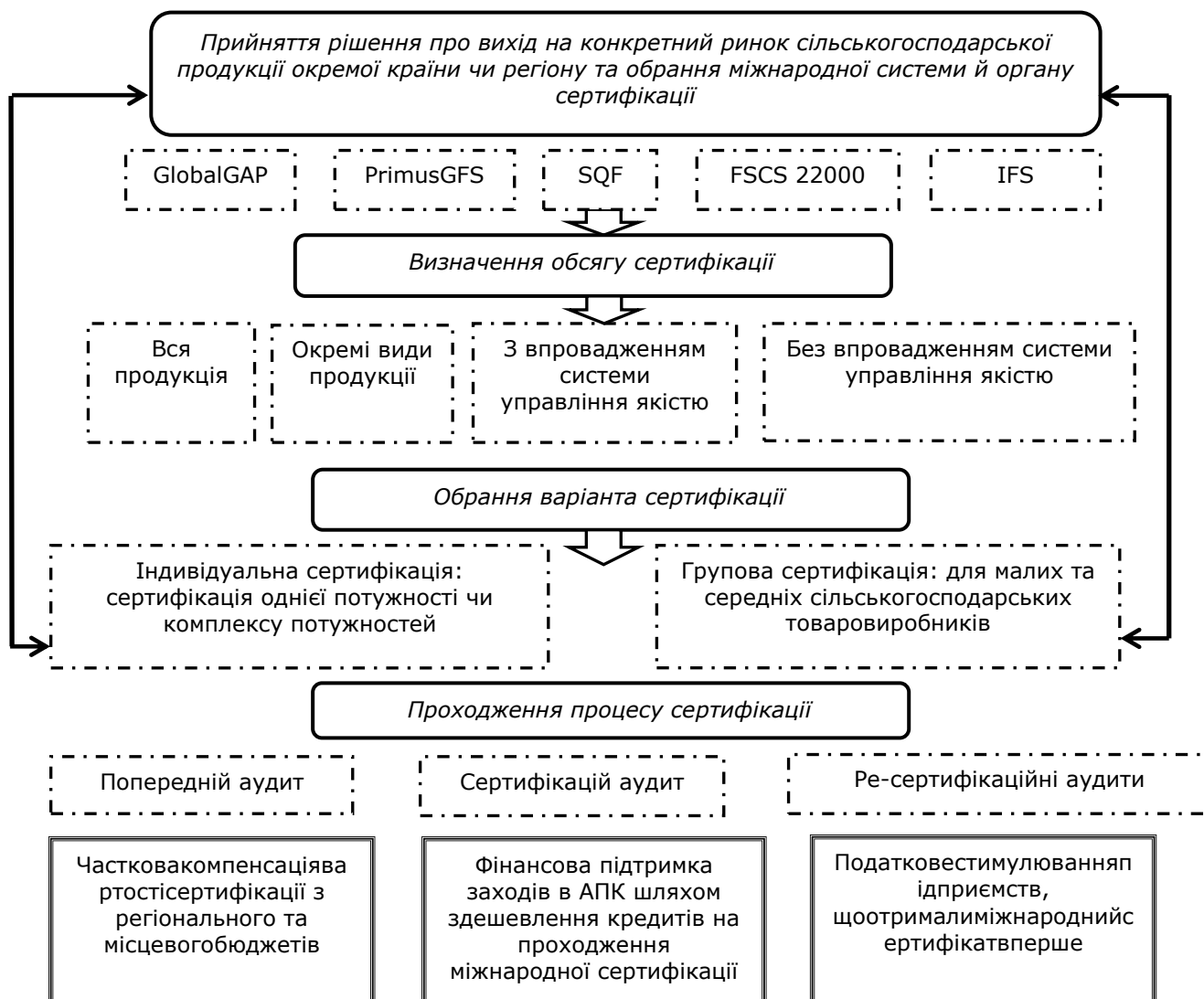


Рис. 1. Типовий алгоритм сертифікації діяльності виробників сільськогосподарської продукції України на відповідність вимогам міжнародних систем у контексті формування їхніх конкурентних переваг на світовому ринку*

* Джерело: сформовано автором

Для здешевлення процесу міжнародної сертифікації досліджуваним суб'єктам при виході на світовий ринок доречно сертифікувати лише ту продукцію, що йде на експорт. При цьому, сертифікацію всієї господарської діяльності виробник сільськогосподарської продукції, за бажання, може пройти пізніше. Разом з тим, перед вибором системи та органу міжнародної сертифікації сільськогосподарські товаровиробники повинні точно знати, яким саме міжнародним системам та органам сертифікації надають перевагу іноземні контрагенти на ринку конкретної країни.

Виявлено, що згідно з міжнародними правилами сертифікації малі та середні сільськогосподарські товаровиробники мають право на групову сертифікацію, яка незважаючи на вищу загальну вартість, в кінцевому підсумку є дешевшою для кожного окремого суб'єкта. Варто врахувати, що якщо експерти при проведенні аудитів знайдуть серйозні невідповідності в одного підприємства, то міжнародний

сертифікат не отримає жоден учасник групи.

Встановлено, що в Регіональних програмах розвитку окремих областей України (Одеській, Житомирській, Херсонській) зафіксовано таку норму підтримки розвитку органічного ринку, як часткова компенсація вартості сертифікації. Вважаємо за доречне поширити дану практику для всіх сільськогосподарських підприємств у контексті нарощення їх експортного потенціалу та формування конкурентних переваг на світовому ринку. З цією метою в Регіональних програмах розвитку агропромислового комплексу варто включити норму, про часткову компенсацію вартості міжнародної сертифікації для тих підприємств, що проходять її вперше.

На 2018 р. у державному бюджеті України передбачено такі види державної фінансової підтримки вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників: фінансова підтримка розвитку фермерських господарств, фінансова підтримка сільгосптоваровиробників через механізм відшкодування вартості вітчизняної техніки, фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів [9]. Вважаємо, що в останній напрям на наступні роки доречно включити і здешевлення кредитів на проходження процесу міжнародної сертифікації малими та середніми сільськогосподарськими товаровиробниками.

Також, на нашу думку, виправданим є податкове стимулювання виробників сільськогосподарської продукції підприємств, що отримали міжнародний сертифікат вперше. Маємо на увазі, що на період проходження процесу акредитації сільськогосподарського підприємства, його варто звільнити (знижити розмір) від визначених податків або зборів.

Висновки і перспективи подальших досліджень: Міжнародна сертифікація сільськогосподарських товаровиробників здатна не лише сформувати їх конкурентні переваги на світовому ринку, а і покращити якість сільськогосподарської продукції та продуктів харчування на внутрішньому ринку, що в свою чергу має позитивний вплив на загальну економічну ситуацію в країні та на вирішення демографічних проблем. Тому дана проблема повинна вирішуватися за сприяння державних, регіональних та місцевих органів влади. Подальші дослідження полягають у визначенні особливостей та напрямів активізації міжнародної стандартизації сільськогосподарських підприємств-виробників органічної продукції.

Список використаних джерел:

1. Перелік органів з сертифікації систем менеджменту, акредитованих на відповідність вимогам ISO/IEC 17021:2011 (ISO/IEC 17021-1:2015) [Електронний ресурс] / Національне агентство з акредитації України. -- Режим доступу: <https://naau.org.ua/reyestr-akreditovanix>
2. URS Сертифікація : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.urs-ukraine.com.ua/o-nas-urs-certifikacija>
3. Компанія ТОВ СП «Нібулон» : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nibulon.com/>
4. Кейс МХП: як упевнено відкривати нові ринки збуту [Електронний ресурс] // Агропортал. -- Режим доступу: <http://agroportal.ua/ua/publishing/lichnyi-vzglyad/keis-mkhp-kak-uverenno-otkryvat-novye-rynki-sbyta/>
5. ТзОВ «ГАЛС ЛТД» : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://galsltd.com.ua/sertifikaty/>
6. Як і навщо отримувати сертифікат Global GAP? [Електронний ресурс] // Пропозиція. – Режим доступу: <http://propozitsiya.com/ua/yak-i-navishcho-otrimuvati-sertifikat-globalgap>
7. GlobalG.A.P. – The World wide Standard for Good Agricultural Practices. Available at:

https://www.globalgap.org/uk_en/

8. Сертифікація як перепустка на євrorинок [Електронний ресурс] // Агротаймс: деловой аграрный Интернет-ресурс. – Режим доступу: <http://www.agrotimes.net/journals/article/sertifikaciya-yak-perepustka-na-evrorinok>

9. Міністерство аграрної політики та продовольства України : Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.gov.ua

Olena Shebanina, Doctor of Economics, Professor,
Hanna Fedoseeva, PhD, doctoral student,
Mykolayiv National Agrarian University,
Mykolaiv

CERTIFICATION OF AGRICULTURAL PRODUCERS AS THE FACTOR OF THEIR COMPETITIVE ADVANTAGES FOR THE WORLD MARKET

Summary

International certification as a factor of the formation of competitive advantages of domestic producers in the world market is under the consideration. It is noted that despite the frequent use of the terms "international certification" and "international certificate", there are no international certification bodies that could issue international certificates. The largest accreditation centres providing services in agriculture and international agricultural certification systems are mentioned. Typical algorithm of certification of activity of agricultural producers in Ukraine on compliance with the requirements of international systems in the context of forming their competitive advantages on the world market is substantiated. The directions of state support of agricultural producers who are under going the process of international certification for the first time are determined.

Keywords: agricultural producer, international certification, world market, competitive advantages, international schemes of certification of agricultural products.

References:

1. National Accreditation Agency of Ukraine. *List of management system certification bodies accredited to comply with ISO / IEC 17021: 2011* (ISO / IEC 17021-1: 2015). Available at: <https://naau.org.ua/rejestr-akreditovanix> (in Ukr.).
2. URS Certification. <http://www.urs-ukraine.com.ua/o-nas-urs-certifikacija> (in Ukr.).
3. Company «JV» Nibulon »Ltd. Available at: <http://www.nibulon.com/> (in Ukr.).
4. Case of MHP: How to Confidently Open New Markets of Sales. *Ahroportal [Agroportal]*. Available at: <http://agroportal.ua/ru/publishing/lichnyi-vzglyad/keis-mkhp-kak-uverenno-otkryvat-novye-rynki-sbyta/> (in Ukr.).
5. LTD GALS LTD. Available at: <http://galsltd.com.ua/sertyfikaty/> (in Ukr.).
6. How and why to get the Global GAP certificate? *Propozytsiia [Proposition]*. Available at: <http://propozytsiya.com/ua/yak-i-navishcho-otrimuvati-sertifikat-globalgap> (in Ukr.).
7. GlobalG.A.P. - The Worldwide Standard for Good Agricultural Practices. Available at: https://www.globalgsap.org/uk_en/ (in Ukr.).
8. Certification as a permission for the euro-market. *Ahrotaims [AgroTimes]*. Available at: <http://www.agrotimes.net/journals/article/sertifikaciya-yak-perepustka-na-evrorinok> (in Ukr.).
9. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. Available at: www.minagro.gov.ua (in Ukr.).

